

Білоус Наталя
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
natascha_belous@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9127-1820>

МІФОТЕКТОНІКА У ТВОРЧОСТІ А. ФОН ДРОСТЕ-ГЮЛЬСХОФ

Summary. The article is devoted to the study of mythotectonics and archetypes of the subconscious and the fantastic in the works of one of the outstanding authors of German literature of the XIX century Annette von Droste-Hulshof. Droste's work is little known to the Ukrainian reader, but it deserves attention thanks to the unflinching honesty and strong faith that permeate her literary heritage. Two unfinished novels by the author were selected for analysis - "Ledwina" and "Bei uns zu Lande auf dem Lande".

Key words: a novel, mythotectonics, *subconscious*, fiction, fantasy.

Одна з найвідоміших письменниць Німеччини XIX століття А. фон Дросте-Гюльсхоф виділяється яскравою самобутністю. Багатий набуток авторки формувався протягом усього її свідомого життя і складає 5 драматичних, 4 прозових твори, більш ніж 150 поезій, 73 віршів духовного змісту. Суттєва кореляція складної біографії і суперечливого характеру майже 30-літньої літературної роботи Дросте є більш явною у її двох незавершених романах «Ledwina» та «Bei uns zu Lande auf dem Lande».

Початок роботи над незавершеними романами співпав з періодом створення її найвідоміших поетичних циклів. У романах Дросте не ставить за завдання звеличити споконвічну тотожність природи та людського духу, синтезувати чуттєвість античного язичества з духовністю християнства [104, с. 284]. Для Дросте чужорідна іронічна гра з міфологічними образами та спроби міфотворчості німецьких романтиків (Фуке, Гофман, Тік). У той час як міфологічна або квазіміфологічна фантастика допомагала німецьким романтикам створити атмосферу таємничого та химерного і протиставити її життєвій реальності, Дросте занурює своїх протагоністів у два світи одночасно. Ледвіна поринає у жахливі картини підсвідомого, сповненого символізму та міфологічних алюзій, і саме ці подорожі допомагають їй повніше досягнути реальне становище її родини і власні підсвідомі бажання.

Хронотоп роману «Ledwina» є фантазійним та міфологізованим. Дросте звужує простір засобами сюжетного розвитку, внаслідок чого сам час згущається і ущільнюється. Одна доба вміщує у собі усі сюжетні лінії – лінійне оповідання, ввідні наративні сегменти, а також періоди замріяності, сну і трансу головної героїні. Хронотопічна диспропорція виражається у здатності Ледвіни до занурення у підсвідоме незалежно від часу доби або місця – ріка або нічний морок лише інтенсифікують глибину трансу.

Проблематика роману «Ледвіна» включає складну тему виявів підсвідомого у їх взаємозв'язку із усвідомленою діяльністю. Дросте детально досліджує взаємозв'язок фантазійного та фантастичного як характеристику неординарної особистості без розмежування багатії уяви Ледвіни і типових ознак божевілля. Повертаючись до мотиву божевілля і сприйняття причинності, представлених у трьох ввідних історіях, Дросте вкладає у характеристику головної героїні роману надзвичайно образне мислення. Воно переносить Ледвіну у площину нестримної, неконтрольованої фантазії, а читача вражає переходом від лаконічного перелічення дій і реплік дійових осіб до яскравого емоційного шквалу Ледвіни, який наче хвилі наростає і відступає, щоразу привносячи у розвиток сюжету нову лінію оповідання.

Дросте майстерно змальовує багату уяву Ледвіни: її героїня, виснажена і замерзла, засинає після щирої розмови з сестрою, у якій висловлює впевненість у щасливому союзі Терези з коханим («*Therese, du wirst sehr glücklich sein*»), натомість бути щасливою у коханні сама Ледвіна не сподівається: «*Wir suchen doch alle einmal, wenn schon meistens inkognito, aber ich habe aufgehört, denn ich weiß, daß ich nicht finde*». Відголоски цієї розмови складають основу сну Ледвіни, у якому розкривається її підсвідома впевненість у тому, що її кохання ще можливе. У цьому фрагменті Дросте поєднує провідні лейтмотиви: підсвідоме хворобливої дівчини і її самотність: авторка не досліджує передісторію Ледвіни, а концентрує увагу читача на її підсвідомому аналізі власної самотності і віри у її можливе подолання.

Спочатку Ледвіні відкривається жахливий світ сновидіння («eine grauenvolle Traumwelt»), але він не лякає дівчину: хоча й у п'ятьмах, серед факельного світла, що спотворює обличчя, вона начебто оточена «своїми» та знайомими, а один із них (як втілений образ її теперішнього фізичного стану і тяжіння до самотності) виступає її завбачливим провідником на цвинтар: «ein alter, aber unbedeutender Bekannter, war sehr sorgsam und warnte sie vor jedem Stein». У чергуванні мармурових плит і свіжих чорних могил Ледвіна вбачає дошку для гри у шахи, і ця подвійна досить іронічна віддаленість від реальності веселить її, аж поки вона збагне причину своєї самотності – «Sie lachte laut, als ihr plötzlich einfiel, daß hier ja ihr Liebstes auf der Welt begraben liege». Як і в реальності, Ледвіна не знає ні імені, ні зовнішності свого коханого, але змиритися з його смертю вона не може, навіть коли з жахом бачить роздвоєння своєї душі, бачить з боку себе, яка виглядає як навіжена: «... sah ihre eigne Gestalt totenbleich mit wild im Winde flatternden Haaren an den Gräbern wühlen, mit einem Ausdrücke in den verstörten Zügen, der sie mit Entsetzen füllte». І передчуття падіння героїні, і саме падіння уві сні символізують відсутність точки опору у реальності – відсутність у думках Ледвіни причин для добровільної самотності, а також звільнення внутрішнього бажання героїні поєднати свою долю із чоловіком, який, незнаний, став би її судженим.

У передчутті обвалу Ледвіна, остерігаючись бути похованою, наче отримує поштовх, який і скидає її у могилу, яку вона розшукує так гарячково. Цей жар уособлює підсвідому рішучість героїні у її бажанні кохання. Палкою є і ніжність, із якою Ледвіна пестить обличчя любого мерця («Sie preßte die Hand glühend an ihre Lippen»), задушливим є повітря, що раптово сповнюється снігом («die Luft schwül war») – символом зм'якшення твердості серця, переміни у свідомості Ледвіни. Підсвідомість наказує Ледвіні відмовитися від світських умовностей та ігор, заперечити своє теперішнє, залишивши лише провідне світло ліхтаря, яке символізує надію. Саме після прийняття її нового майбутнього, до Ледвіни на край могили, де вона хоче до своєї смерті залишатися поряд із

коханим, наближається хлопчик, у якого героїня викупає квіти – цей акт є своєрідним компромісом із майбутнім, втіленим в образі хлопчика, який пропонує квіти як символ життєвих сил і віддає фрукти як символ бажаного процвітання: «Sie kaufte ihm seine Blumen ab, um den Toten damit zu schmücken, wobei sie ganz ordentlich und ruhig die Früchte auslas und zurückgab». Спочатку Ледвіна отримує квіти як засіб вираження свого кохання, при цьому вона дуже ретельно повертає фрукти назад, підкреслюючи нематеріальну основу своєї прив'язаності, а потім їй на думку спадає засіб оживлення коханого за допомогою незліченного числа квітів, якими щедро наділило її майбутнє: «als könne sie den verweseten Leib wieder aus Blumen zusammensetzen, daß er lebe und mit ihr gehe». Дросте навмисне вдається до скупого представлення деталей фантастичного сну – жодних ліричних відступів, епітетів або порівнянь.

Естетичне сприйняття міфотектоніки роману, закладене Дросте у прояви підсвідомого головної героїні, підводить читача до екзистенційної ідеї щодо перебування індивідуального внутрішнього «я» Ледвіни у зовнішньому світі. Дросте прямо вказує на це мрійливе передсвідоме занурення у вигадане, коли розмите сприйняття Ледвіною дійсності фокусується на нічних подорожніх з ліхтарем. Авторка наче виправдовує свою героїню довгим поясненням про фольклорні особливості краю, де і справді жили збирачі трав для магічних обрядів, щоб зберегти її хиткий зв'язок з реальністю.

Отже, через плин фантазійного Дросте нарешті розкриває найпотаємніші почуття своєї героїні, які в інших наративних сегментах авторка характеризує в основному через її дії чи рухи. Інформативне, промітне і лаконічне у своїй точності представлення сну протиставляється плавному майву думок Ледвіни у її казковому світі, де її уява знову ж таки тяжіє до набуття сердечної близькості. Ці дві точки зору (підсвідоме у сні і свідоме у фантазії) роблять образ героїні довершеним: рішуча, смілива, і романтична, вона боїться самотності і готова із нею боротися. Саме імпліцитний страх самотності, який героїня відчуває протягом доби, що змальовується у фрагменті роману, стає потужним підґрунтям

для прискіпливого змалювання побуту та деталізованого закручення стосунків у родині фон Бренкфельд і робить цей прозовий твір Дросте яскравим зразком літератури високого бідермейєру.

Міфотектоніка роману «Bei uns zu Lande auf dem Lande» вирізняється складними стосунками двох оповідачів, історією знаходження рукопису, невизначеністю датування подій і пори року – така позиція авторки зумовлена зумисною концентрацією на таємничості фігури протагоніста і глибинних почуттях цього оповідача до кожного з мешканців будинку. Двома важливими хроноропами є вечірня пора (як уособлення родинного затишку, нерозривних сімейних уз) і ранішня – піковий період активності мешканців будинку. Саме характеристика дій персонажів на початку дня є визначальною для їх образів.

Незавершені романи Дросте «Ledwina» та «Bei uns zu Lande auf dem Lande» різьче відрізняються за стилем, засобами міфотектоніки і наративною перспективою, що зумовлене, напевно, у більшій мірі цільовою установкою письменниці, і у меншій – віком авторки і її творчим досвідом. Тим не менше, поетика прози Дросте базується на витонченій манері оповідання, бережливому, навіть любовному зображенні мешканців, звичаїв і природи Вестфалії, а також поетичному дослідженні граней свідомості як у плоскості самоконтролю героями свідомого і підсвідомого, так і з точки зору сприйняття критеріїв нормальності у різних верствах суспільства.

Стилістичні засоби, відступи і авторські ремарки створюють неповторну особливість кожного з названих прозових творів зокрема і надзвичайно поетичну картину світу в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мелетинский Е. Поэтика мифа : Фонд "Мир", 2012. 332 с.
2. Дросте-Хюльсхоф, А. фон. *Gesämtliche Erzählungen*. Харків : Ранок-НТ, 2002. 240 с.